

Актуальні аспекти охорони здоров'я у навчальних закладах

С.О. Бондарь

Кіровоградський медичний коледж імені Є.Й. Мухіна

Проаналізовано дані літературних наукових джерел стосовно актуальних аспектів реалізації здоров'язберігаючих технологій у загальноосвітніх шкільних та вищих навчальних закладах. Обґрунтовано необхідність наукових досліджень та впровадження нових технологій навчання та організації управління щодо забезпечення безпеки життєдіяльності дітей і молоді в сучасних умовах на підставі узагальнених даних вітчизняного досвіду.

Ключові слова: актуальні проблеми організації охорони здоров'я, навчальні заклади, вітчизняний досвід.

Здорове молоде покоління – це запорука стабільного розвитку держави, один із чинників її позитивного іміджу, тому поняття здоров'язберігаючих технологій дедалі більше набуває актуальності [1–3]. Людина, її життя та здоров'я визнаються найвищою соціальною цінністю у будь-якій державі. Особливо актуально та гостро це звучить в освітньому просторі, тому що охорона здоров'я завжди була і залишається найголовнішою складовою у навчальному процесі [4].

Дитина, яка вперше переступила поріг навчального закладу, мусить одразу почати опановувати науку охорони здоров'я власного життя. Адже в процесі еволюції людство втратило підсвідоме відчуття небезпеки та створило широкий спектр різноманітніших зовнішніх загроз. За даними ВООЗ, смертність унаслідок нещасних випадків посідає третє місце в світі після серцево-судинних та онкологічних захворювань. Щоб запобігти цьому, потрібен певний комплекс відповідних навичок, які слід прищеплювати дитині ще в ранньому віці [5].

Мета дослідження: аналіз сучасного стану організації охорони здоров'я загальноосвітніх та вищих навчальних закладах за науковими літературними даними.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для дослідження у якості методичного апарату використовували бібліографічний метод, методи системного підходу та аналізу.

У результаті аналізу світових інформаційних ресурсів встановлено, що за статистичними даними перше місце серед причин дитячого травматизму в Україні посідають побутові ураження (понад половина випадків), друге – вуличні, далі – шкільний травматизм, спортивний, а завершують «п'ятірку» дорожньо-транспортні пригоди. Саме тому на навчальні заклади покладено відповідальність за здійснення цілеспрямованого виховання у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я, формування вміння оцінювати та адекватно реагувати на ризики для життя та здоров'я свого і оточуючих. Робота з дітьми як з незахищеною верствою населення потребує від кожного керівника та педагога навчального закладу ґрунтовних знань з охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності. Успішне формування здо-

ров'я збережувальних компетенцій усіх учасників освітнього процесу залежить від планомірної систематичної навчально-виховної роботи всього освітнього простору держави [4].

На сучасному етапі розвитку суспільства щодо вирішення питань у розв'язанні проблем охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності з реалізації здоров'язберігаючих технологій в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах стає актуальним розроблення концепції державної програми безперервної освіти з безпеки життєдіяльності й охорони здоров'я дітей та молоді, починаючи з дошкільного віку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У даній концепції слід розглянути теоретико-методологічні основи безпеки життєдіяльності з урахуванням здобутків Європейської Асоціації наук із безпеки й зовнішніх та внутрішніх викликів і загроз; популяризувати вітчизняний та зарубіжний досвід кращих зразків роботи з актуальних проблем безпеки життєдіяльності й охорони здоров'я в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах; забезпечувати систематичність, послідовність і наступність у впровадженні здоров'язберігаючих технологій в дошкільній, початковій, середній та вищій ланках освіти. Чому потрібно починати з дошкільної освіти? Дошкільний вік – найважливіший період, коли формується особистість і закладаються міцні основи досвіду життєдіяльності та здорового способу життя. Тому необхідно виважено та враховуючи вік дітей, розробити систему навчально-виховних заходів щодо безпеки життєдіяльності із застосуванням різноманітних форм роботи. Звичайно, можна завчити правила, та найбільший ефект від проведених занять буде лише тоді, коли це робитимуть на конкретних прикладах, тобто усвідомлено. Перебуваючи в метро чи в ліфті, в лісі та на відпочинку, в колективі однолітків, у громадських місцях або просто граючись на вулиці чи залишившись удома без батьківського нагляду, малюк має самотужки, без паніки, знаходити вихід із надзвичайних ситуацій різної складності, що, на жаль, можуть трапитися будь-коли і де завгодно. Головне при цьому – залишитися здоровим і живим. У загальноосвітніх навчальних закладах система забезпечення збереження здоров'я та безпеки життєдіяльності має два напрямки: викладання предметів «Основи здоров'я» й «Захист Вітчизни» та ряд заходів щодо організації роботи самої школи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників навчального процесу. На жаль, уроки з безпеки життєдіяльності у 2014–2015 роках не були передбачені програмою Міністерства освіти і науки України. Звичайно, через нинішню ситуацію бажано їх відновити та акцентувати увагу саме на медичних і рятувальних аспектах, оскільки ймовірність терористичних актів досить висока [7].

За матеріалами III міжнародної науково-практичної конференції «Безпека життєдіяльності і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи» головним завданням закладів освіти є створення освітнього середовища для розвитку здорової дитини, формування в учнів свідомого ставлення до свого життя, оволодіння навичками здорового способу життя [3, 7].

Занепокоєння викликає стан здоров'я підростаючого покоління, що характеризується такими особливостями, як: зростання хронічної захворюваності, інвалідності; порушення становлення репродуктивної системи; відхилення психічного здоров'я. Невміння діяти в екстремальних ситуаціях та надавати елементарну допомогу, недостатність практичних занять шкільного курсу з основ безпеки життєдіяльності призводить до того, що гинуть діти і підлітки віком до 14 років, зростає кількість дітей, що стають інвалідами. Тому слід розробити ряд заходів з метою забезпечення навчання щодо збереження життя і здоров'я дітей.

Відповідно до «Положення про організацію роботи з охорони праці, безпеки життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах», затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.11.2006 р. за № 782 та з метою забезпечення безпечних та нешкідливих умов режиму роботи, збереження життя і здоров'я дітей усі заходи можна поділити на етапи:

- **I етап** (організаційний) – розроблення правил внутрішнього розпорядку, план роботи, інструкції з техніки безпеки, журналі інструктажів тощо.

- **II етап** (навчально-консультативний) – профілактична робота з безпеки життєдіяльності студентів, популяризація здорового способу життя. Відповідно до «Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу у навчальних закладах» (наказ МОН від 01.08.2001 р. за № 563, п.4.6.7) до питань профілактики відносяться: дорожній рух; дії у надзвичайних ситуаціях; участь у масових заходах; перебування у громадських місцях; усунення причин випадків травмування; поліпшення умов праці, побуту, відпочинку вихованців; охорона довкілля [9].

- **III етап** (контролюючий) – на цьому етапі передбачається контроль роботи щодо попередження дитячого травматизму.

- **IV етап** (підсумковий) – на підставі результатів вивчення контролю стану роботи щодо збереження життя та здоров'я учнів проводиться аналіз і робиться висновок щодо ефективності роботи. За результатами висновків видається наказ [8].

Говорячи про безпеку життєдіяльності школярів та студентів не слід забувати і про здоровий спосіб життя. Здоровий спосіб життя – це відсутність чинників ризику, які можуть шкідливо вплинути на здоров'я. Розвиток багатьох захворювань пов'язаний з негативним впливом таких чинників: гіподинамія; незбалансоване харчування і надмірна маса тіла; куріння тютюну; алкоголізація і наркоманія; психоемоційні переживання; ВІЛ-інфекція, синдром набутого імунodefіциту (СНІД). Основні критерії пропаганди здорового способу життя наступні: усвідомлення вибору здорового способу життя кожним учнем або студентом; самовизначення асоціальному середовищі та у виборі професії медичного працівника; виховання свідомого та відповідального ставлення до власного здоров'я; формування знань і навичок здорового способу життя; створення доброзичливих взаємин у колективі [10, 12, 13].

Серйозне занепокоєння викликає щорічне збільшення випадків самогубств серед молоді. Так за 9 міс 2014 року було зафіксовано 118 випадків суїциду молодих людей. Актуальність проблеми психічного здоров'я молоді визначається такими основними чинниками, як ускладнення в сучасних умовах виробничої діяльності, зміна характеру праці та способу життя населення, виникнення в процесі життєдіяльності постійних стресових ситуацій.

За дослідженнями авторів виділяють три основні типи стилю життя української молоді [11]:

- внутрішньо-орієнтований реновативний (сприяє оновленню суспільства, породжує нові цінності, моделі поведінки);

- внутрішньо-орієнтований тип наслідування (поступово стає правонаступником цих «нововведень», встановлює стереотипи мислення, поведінки, забезпечує формування традицій);

- зовнішньо-орієнтований (характеризується наявністю в його носіїв зовнішніх (відносно України аксіологічних) життєвих орієнтацій на самореалізацію в соціально-економічний простір за межі українського суспільства).

Основними чинниками, що порушують психічне здоров'я у шкільні та студентські роки, є екзаменаційна ситуація, неоективність вчителів та викладачів, велике розумове навантаження, страх відповідати на занятті, відсутність інтересу до навчання, незадоволеність методикою викладання предметів, втота тощо. Серед факторів ризику, що впливають на молодь, також є прискорення темпу життя, гіподинамія, інформаційні навантаження, моногонія та соціальні (нездорове харчування, шкідливі звички, не вміння регулювати напруження і розслаблювати організм).

Установлено, що в молоді немає єдиного (а тим більше наукового) розуміння сутності здоров'я і здорового способу життя. Для молодих людей характерні однібічні погляди: не курити, не вживати алкоголь та наркотичні речовини, раціонально харчуватися, мати достатній сон, не нервувати, дотримуватися гігієни тіла, одягу, займатися фізичною культурою. Більшість з них не володіють необхідними знаннями, вміннями й навичками про основи здоров'я і здорового способу життя. Існує дезінтеграція діяльності сім'ї, школи, позашкільних закладів із формування здорового способу життя учнів.

До домінуючих мотивів молоді до систематичних занять фізичною культурою і спортом відносять: вдосконалення стану здоров'я; досягнення впевненості у своїх можливостях; розвиток спортивної обдарованості; вдосконалення конституційних особливостей тіла, статури; етичні та естетичні параметри, компоненти фізичної культури і спорту; активна форма відпочинку; випробовування своїх можливостей екстремальних умовах, професійно-прикладне значення фізичної культури і спорту. Результатом формування здорового способу життя молоді розглядається його сформованість як складного особистісного інтегрального утворення, що включає позитивну мотивацію до здорового способу життя, наявність знань, умінь та навичок звичок здорового способу життя, психічні та характерологічні особливості. Виділяється три рівні сформованості основ здорового способу життя молоді людини: високий, середній та низький. Особи з високим рівнем відзначаються активним ставленням до здорового способу життя і добрим станом здоров'я; з середнім рівнем – невисоким рівнем мотивації на зміцнення здоров'я і дотримання здорового способу життя, з низьким – відсутністю мотивації до здорового способу життя та відхиленнями у стані здоров'я. Для більшості молодих людей властивим є третій рівень [16, 18, 19]

Стосовно ставлення до здорового способу життя молодь поділяють на п'ять груп: 1) з активно-позитивним; 2) пасивно-позитивним; 3) байдужим; 4) пасивно-негативним; 5) активно-негативним ставленням.

Основними причинами, що негативно впливають на формування здорового способу життя молоді, називають: недосконалість навчально-виховної діяльності та відповідних пропагандистських і популяризаторських заходів в системі освіти; недосконалість профілактичної роботи в системі охорони здоров'я; брак знань та інформації, що повинні надаватися з інших державних і суспільних структур: ЗМІ, позашкільних молодіжних осередків, соціальних служб для молоді, громадських організацій; обмежені матеріальні можливості; асоціальний спосіб життя батьків [11, 14, 15].

Щодо забезпечення якості вивчення питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в системі вищої школи, то вона включає два послідовні етапи навчання: системно-орієнтований та завдання-орієнтований.

Системно-орієнтоване навчання формує у студентів здатність до комплексного наукового розв'язання проблем безпеки, науково-дослідного обґрунтування правових і соціально-економічних механізмів дієвої політики в галузі захисту людини та середовище її існування.

Завдання-орієнтований етап навчання включає знання щодо правильних дій із запобігання поширення у суспільстві видам шкоди людині і довкіллю, вивчення необхідних типових елементів структури діяльності з орієнтацією на кінцевий результат [6].

Низка авторів вважають, що узагальнена структура змісту концепції освіти з напрямку безпеки життєдіяльності людини у вищій освіті за наведеними етапами чітко структурується і відображає побудову досягнення умінь за алгоритмом: знати, розуміти явище; знати, як діяти; вміти діяти за схемою, що додається.

На підставі цього й формується головна формула безпеки: *ймовірі небезпеки необхідно передбачати, при на-*

годі – уникати, а за необхідності – діяти. Досить великий спектр навчальних дисциплін, які за змістом відповідають безпосередньо складовим проблемам: «Безпека життєдіяльності», «Валеологія», «Військова медична підготовка», «Охорона праці», «Охорона праці в галузі», «Цивільний захист» тощо передбачають завершення неперервної підготовки студентів (спеціалістів) для вирішення відповідних завдань діяльності.

Звичайно ж, у цьому контексті модель підготовки студентів як майбутніх фахівців підприємств, установ та організацій повинна змінитися кардинально тому, що випускники вищих навчальних закладів у майбутньому можуть бути по справжньому носіями розвиненої світоглядної культури, полікультурної свідомості та творчого стилю мислення. Студент, як майбутній фахівець і пересічний громадянин, має оволодіти філософсько-логічною схемою визначення ймовірності виникнення негативних ситуацій і подальшого розвитку подій методами оцінки ризику, практичними підходами до забезпечення безпечних умов життєдіяльності.

Отже, вроджених навичок збереження життя людини та механізмів безпеки життєдіяльності не існує. Тому людство повинно протягом усього свого життя, незалежно від віку, навчатися виявленню небезпек та вмінню застосувати засоби захисту самого найціннішого, що є в людини – життя.

ВИСНОВКИ

У статті проаналізовано дані літературних наукових джерел щодо ступеневого навчання основам безпеки життєдіяльності, починаючи з дітей дошкільного віку, потім – школярів та студентів.

Аналіз наукової літератури свідчить про необхідність щодо вдосконалення системи навчання й управління на кожному із вікових етапів та обґрунтовує перспективи подальших досліджень за зазначеним науковим напрямом.

Актуальные аспекты здравоохранения в учебных заведениях

С.А. Бондарь

Проанализированы данные литературных научных источников относительно актуальных аспектов реализации здоровьесохраняющих технологий в общеобразовательных школьных и высших учебных заведениях. Обоснована необходимость научных исследований и внедрения новых технологий обучения и организации управления по обеспечению безопасности жизнедеятельности детей и молодежи в современных условиях на основе обобщенных данных отечественного опыта.

Ключевые слова: актуальные проблемы организации здравоохранения, учебные заведения, отечественный опыт.

Actual aspects health issues in schools

S.A. Bondar

The data of scientific literature sources regarding the relevant aspects of the implementation of save health technology in secondary schools and higher education institutions. The necessity of research and the introduction of new learning technologies and management organization to ensure the safety of life of children and youth in modern conditions on the basis of aggregated data of domestic experience.

Key words: actual problems of public health organizations, educational institutions, domestic experience.

Сведения об авторе

Бондарь Светлана Александровна – Кировоградский медицинский колледж имени Е.И. Мухина, 25015, г. Кировоград, пр-т Коммунистический, 16

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тарасюк В.С., Кучанська Г.Б. Охорона праці в лікувально-профілактичних закладах. Безпека життєдіяльності / В.С. Тарасюк, Г.Б. Кучанська. – К., 2015. – 520 с.
2. Яковець Н. Життя та безпека дітей – головний напрямок діяльності навчальних закладів / Н. Яковець // Безпека життєдіяльності. – 2015. – № 4. – С. 12.
3. Одинець В.В. Презентація навчально-методичного супроводу передового досвіду з охорони здоров'я та безпека життєдіяльності Переяслав-Хмельницької загальноосвітньої школи I–III ступенів № 2 / В.В. Одинець // Безпека життєдіяльності. – 2013. – № 12. – С. 20–23.
4. Мартенко О. Інформаційні навчально-виховні ресурси як чинник формування безпечного освітнього середовища / О. Мартенко // Безпека життєдіяльності. – 2014. – № 6. – С. 14–15.
5. Наливайко Д. І керівникам шкіл теж потрібно вчитись / Д. Наливайко // Без-

- пека життєдіяльності. – 2014. – № 6. – С. 19.
6. Ільїна В.М., Добрянський В.І. Психологічні аспекти забезпечення якості вивчення питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в системі вищої освіти / В.М. Ільїна, В.І. Добрянський // Безпека життєдіяльності. – 2014. – № 3. – С. 14-16.
7. Зражевський С. Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності дітей та молоді

- на сучасному етапі розвитку суспільства / С. Зражевський // Безпека життєдіяльності. – 2014. – № 12. – С. 11–13.
8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.11.2006 № 782 «Про затвердження змін до Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1297-06>

9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.08.2001 № 563 «Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.gada.gov.ua/laws/show/z0969-01>
10. Поцюрко Р. Формування у студентів умінь і навичок ведення здорового способу життя / Р. Поцюрко // Освіта. Технікуми. Коледжі. – 2008. – № 2. – С. 78.
11. Максименко С.Д. Психологічні засади пропагування психогігієнічного виховання і здорового способу життя молоді / С.Д. Максименко // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 6. – С. 72–74.
12. Нікітчина С.О. Формування соціального, фізичного і духовного здоров'я української молоді засобами етновиховання і громадської соціалізації / С.О. Нікітчина // Безпека життєдіяльності. – 2011. – № 7. – С. 11–14.
13. Кокун О.М. Здоровий спосіб життя та навчальна успішність студентів / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 6. – С. 74–75.
14. Губенко О.В. Особливості пропагування просвітницьких заходів щодо проведення молоддю активного дозвілля, спрямованого на здоровий спосіб життя / О.В. Губенко // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 12. – С. 80.
15. Стойка О.О. Здоровий спосіб життя / О.О. Стойка // Медична сестра. – 2007. – № 10. – С. 39–40.
16. Леонов О.З. Оздоровчі засоби особистої гігієни учнівської та студентської молоді / О.З. Леонов // Основи здоров'я та фізична культура. – 2008. – № 3, 4. – С. 14–16.
17. Шахненко В.І. Тенденції погіршення здоров'я учнів: точка зору / В.І. Шахненко, І.В. Котенко, С.І. Седіна, Л.І. Ланяк, М.П. Сидір // Основи здоров'я. – 2014. – № 1. – С. 27–30.
18. Антонюк Л. В. Формування здоров'язбережувального середовища в навчальному закладі / Л.В. Антонюк // Основи здоров'я. – 2014. – № 4. – С. 6–8.
19. Пристинський В.М. Взаємодія духовного і фізичного виховання у формуванні гармонійно розвиненої особистості / В.М. Пристинський // Фізичне виховання в рідній школі. – 2014. – № 4. – С. 38–41.

Стаття постуила в редакцію 23.02.2016

НОВОСТИ МЕДИЦИНЫ

УЧЕНЫЕ ВЫЯСНИЛИ, ПОЧЕМУ ИНФОРМАЦИЯ ПОРОЙ «ВЫЛЕТАЕТ ИЗ ГОЛОВЫ»

Почему люди порой забывают то, о чем думали мгновение назад? Ученые Калифорнийского и Оксфордского университетов нашли ответ на этот вопрос.

Для участия в исследовании специалисты пригласили волонтеров, которых просили запомнить определенную последовательность букв. Затем раздавался звонок. После этого испытуемым нужно было воспроизвести то, что они запомнили. Иногда звонок заменяли на звук птичьего пения.

Оказалось, чем неожиданнее сигнал, тем с большей вероятностью человек забудет информацию, которую пытался запомнить. С помощью энцефалограммы мозга выяс-

нилось, что так реагирует на неожиданный сигнал определенный участок мозга - субталамическое ядро. Причем чем сигнал внезапнее, тем большее влияние он оказывает на "рабочую" память человека, где находятся небольшие фрагменты информации, необходимые для кратковременной мыслительной деятельности.

По словам одного из авторов исследования, Яна Веселя из Оксфордского университета, описанные сбои в "рабочей" памяти генетически могли быть связаны с необходимостью очищать мозг от лишней информации при возникновении опасности и необходимости мобилизоваться.

Другой соавтор научной работы, невролог Адам Арон из Калифорнийского университета в Сан-Диего, ранее уже изучал субталамическое ядро (СЯ) и выяснил, что именно оно отвечает за резкую остановку человека в движении. Например, когда навстречу ему внезапно из-за угла выходит другой человек, именно СЯ посылает телу сигнал остановки.

"Неожиданные события приводят к тому, что человек забывает, о чем он думал только что. Мы выяснили, что за остановку тела при движении и потерю информации отвечает один и тот же механизм", - говорит Арон.

med-expert.com.ua